

О. М. Коротункандидат юридичних наук, докторант
Науково-дослідного інституту публічного права

ФОРМИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Широкий аспект питань, пов'язаних із правовою охороною інтелектуальної власності спонукає автора звернутися до різних теоретичних джерел, при цьому фундаментом юридичного спрямування цієї статті є концепції, поняття та доктринальні підходи представників науки адміністративного права до вирішення поставленого завдання. Для розкриття специфіки діяльності публічної адміністрації у сфері забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності проаналізовано обов'язковий атрибут їх діяльності – форми державного управління. Акцентується на тому, що процес реалізації і функцій державного управління знаходить свій прояв у відповідних формах, які визначаються характером відносин у сфері забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності. З цією метою проаналізована виконавча та розпорядча діяльність суб'єктів публічної адміністрації у сфері інтелектуальної власності, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності».

На підставі здійсненого аналізу форм управлінської діяльності, доведено, що забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності здійснюється за допомогою форм державного управління, шляхом зовнішніх виявів конкретних дій, які здійснюються публічною адміністрацією для реалізації поставлених перед ними завдань. Форми управлінської діяльності публічної адміністрації у сфері інтелектуальної власності виявляються у визначеному нормативно-правовому порядку, визначаються універсальністю, складаються у процесі здійснення виконавчої та розпорядчої діяльності, що викликає різні наслідки – юридичні наслідки або їх відсутність.

Під адміністративно-правовою формою забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності автор розуміє визначену нормативно-правовими актами діяльність органів публічної адміністрації, що проявляється в конкретних діях і взаємозв'язках, із метою вирішення поставлених перед ними завдань.

Ключові слова: форми, управлінська діяльність, охорона, суб'єкти, інтелектуальна власність.

Постановка проблеми. Нагальною науковою і практичною проблемою є розкриття особливостей адміністративно-правового забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності, яке під впливом правотворчих дій із прикладних аспектів характеризується низкою проблем у правозастосуванні, не останнє місце серед яких займає питання впливу норм адміністративного права на регулювання суспільних відносин у сфері охорони та захисту права інтелектуальної власності.

Щодо забезпечувального блоку реалізації адміністративно-правових та організаційних форм і методів у сфері забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності важливе значення мають характерні особливості

специфічної діяльності публічної адміністрації, їх посадових осіб, які через реалізацію функційних повноважень здійснюють визначеними нормативно-правовими актами форми і методи управлінської діяльності. Забезпечення досягнення бажаного – охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності, інших учасників правовідносин у цій сфері (громадян, юридичних осіб, держави) – здійснюється виключно в рамках закону і передбачає вжиття юридичних заходів впливу (в тому числі примусових).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням форм державного управління займалися такі вчені, як В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, Т.О. Гарбуз, Т.О. Коломоєць, Ю.І. Крегул, О.П. Світличний, С.Г. Стеценко

та ін. Водночас низка питань, пов'язаних з особливостями форм управлінської діяльності у сфері забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності, потребує ретельного роз'яснення.

Мета статті полягає в дослідженні форм управлінської діяльності та розкритті шляхів здійснення їх цілеспрямованого впливу у сфері забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Державний вплив впорядкування суспільних відносин у досліджуваній сфері здійснюється відповідно до встановлених нормами права прав і обов'язків, проте сучасні тенденції правового регулювання не завжди враховують об'єктивну закономірність щодо забезпечення належної охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності, права яких мають відношення до окремих правових режимів об'єктів інтелектуальної власності; законодавець не завжди враховує практичну складову частину, яка виступає гарантом забезпечення охорони прав інтелектуальної власності.

Діяльність суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності виявляється в конкретних взаємозв'язках, завдяки яким управлінська діяльність набуває певних форм і методів. З метою розкриття специфіки діяльності публічної адміністрації необхідно проаналізувати обов'язковий атрибут їх діяльності – форми державного управління. Загалом же варто наголосити на тому, що специфіка форм діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності зумовлюється, насамперед, кількістю суб'єктів інтелектуальної власності, інших учасників правовідносин, значною кількістю об'єктів права інтелектуальної власності, що зумовлює специфічні адміністративно-правові форми діяльності.

Треба звернути увагу на те, що метод і форма управління є взаємопов'язаними сторонами процесу управління. Саме у відповідній формі метод управління реально виконує роль способу (засобу) управлінського впливу. Форма ж управління дає життя методам, а через них – і функціям управління [1, с. 159–160]. За відсутності в юридичній науці загальноновизнаної класифікації форм управлінської діяльності С.Г. Стеценко звертає увагу на те, що в загальному вигляді форми управлінської діяльності варто класифікувати за значенням наслідків, які виникають внаслідок використання тієї чи іншої

форми, як правові та неправові (організаційні) [2, с. 167].

Отже, з огляду на те, що сучасне адміністративне право України, що спрямоване на модернізацію чинних та запровадження нових інститутів адміністративного права, на наш погляд, наведені вище форми управлінської діяльності мають бути наповнені й іншими формами.

Форми діяльності публічної адміністрації прямо чи опосередковано зумовлені юридичними приписами, що закріплюються в нормативно-правових актах. Зокрема, С.С. Алексєєв пропонував розуміти правовий акт одночасно як:

а) дію (поведінку), як правило, правомірну, тобто юридичний факт, який є підставою для певних правових наслідків; б) результат правомірної дії, тобто юридично значущий, змістовний елемент правової системи (юридична норма, індивідуальний припис, акт «автономного» регулювання), який увійшов до правової матерії внаслідок правотворчої, владної індивідуально-правової чи автономної діяльності суб'єктів; в) юридичний документ, тобто зовнішній словеснодокументальний оформлений вираз волі, який закріплює правомірну поведінку та її результат [3, с. 192].

За суб'єктами права видання актів їх класифікують на акти, які видають Президент України, Кабінет Міністрів України, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади. Зокрема, Конституції України, згідно зі ст. 117 якої Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання [4]. Згідно з ч. 2 ст. 1 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», міністерства забезпечують формування та реалізують державну політику в одній чи кількох сферах, інші центральні органи виконавчої влади виконують окремі функції з реалізації державної політики [5].

У цьому аспекті доречно звернутися до нормативно-правових актів, зокрема «Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України» [6]. На цей центральний орган виконавчої влади покладено функційні повноваження щодо забезпечення охорони права інтелектуальної власності.

Основними актами управління міністерств є накази, на це вказує ч. 2 ст. 15 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» [5].

Наказом Мінекономрозвитку № 263 від 19.02.2019 р. затверджено «Положення про Апеляційну палату Міністерства економічного розвитку і торгівлі України» [7]. Цей норматив-

ний акт зобов'язує забезпечити охорону прав і законних інтересів майбутніх суб'єктів інтелектуальної власності, поширюється на не підпорядковані міністерству підприємства, установи і організації, а також на громадян, тоді як Наказ «Про внесення змін до Апеляційної палати Міністерство економічного розвитку і торгівлі України» № 1248 від 04.09.2018 р. [8] є обов'язковим для підпорядкованих суб'єктів правовідносин у сфері інтелектуальної власності.

Суб'єктами видання актів управління у сфері інтелектуальної власності є й інші суб'єкти публічної адміністрації. Зокрема, ДП «Український інститут промислової власності» в межах визначених повноважень із метою забезпечення фізичних та юридичних осіб послугами, пов'язаними з набуттям, здійсненням та захистом прав на об'єкти промислової власності, надає відповідні послуги у цій сфері [9]. Керуючись у своїй діяльності відповідними нормативно-правовими актами, що визначають їх завдання, суб'єкти публічної адміністрації в межах визначених повноважень обирають ті форми, які видаються найбільш ефективними і доцільними для виконання поставлених завдань.

Під час виконання практичних завдань Мінекономрозвитку діє у правовій формі і видає нормативно-правові акти публічного управління. На це вказує п. 9 ст. 4 «Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України», відповідно до якого Мінекономрозвитку в межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, постанов Верховної Ради України та актів Президента України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України видає накази, організовує та контролює їх виконання. Накази Мінекономрозвитку, видані в межах повноважень, передбачених законом, є обов'язковими для виконання центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами, місцевими державними адміністраціями, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності та громадянами [4].

Таким нормативним актом у сфері інтелектуальної власності є наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 217 від 13.02. 2019 р., яким затверджено Інструкцію з оформлення державними інспекторами з питань інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі

України матеріалів про адміністративні правопорушення [10]. Цей нормативний акт тягне певні юридичні наслідки, веде до змін адміністративних правовідносин, що є правовими формами управлінської діяльності.

Суттєву роль в охороні права інтелектуальної власності відіграють суспільні акти суб'єктів публічної адміністрації. Прикладом цього виду актів є спільний наказ Міністерства охорони здоров'я України і Національної академії правових наук України «Про утворення робочої групи з питань інтелектуальної власності та доступу до лікарських засобів» № 165/1 від 28.09.2012 р. [11].

Особливу категорію нормативних актів публічної адміністрації становлять індивідуальні адміністративні акти. Конкретним прикладом є наказ Мінекономрозвитку «Деякі питання організації діяльності у сфері інтелектуальної власності» № 730 від 18.05.2017 р., який дає право підпису охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності заступнику Міністра економічного розвитку і торгівлі України [12]. Цей індивідуальний адміністративний акт адресований персоналізованим підлеглим особам, стосується конкретних осіб, їх прав і обов'язків у сфері охорони інтелектуальної власності.

Крім правових форм, діяльність публічної адміністрації пов'язана і з неправовими формами, які безпосередньо юридичного значення не мають. Значна частина діяльності Мінекономрозвитку є організаційною, не породжує, не змінює, не припиняє адміністративних правовідносин і не викликає юридичних наслідків. Наприклад, Департамент доступу до ринків та взаємодії із СОТ оприлюднив на офіційному вебсайті Мінекономрозвитку повідомлення, що у штаб-квартирі Світової організації торгівлі в Женеві проходить черговий щорічний Громадський форум СОТ. До участі у Форумі запрошуються представники громадянського суспільства, наукових кіл, бізнесу, засобів масової інформації, урядових, парламентських і міжурядових організацій [13].

На відміну від цього акта, який не покладає на сторони права і обов'язки, строки виконання тощо, інший нормативний акт – «Угода між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Міжнародним бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання ДП «Український інститут інтелектуальної власності» функцій Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи відповідно до Договору про патентну кооперацію» – є таким [14].

Отже, нормативно-правові акти публічної адміністрації приймаються в межах компетенції, у певній формі, мають юридичну природу і є обов'язковими для адресатів.

Однією із форм державного управління є надання адміністративних послуг. Згідно з п. 3 ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги» суб'єктом надання адміністративної послуги може бути орган виконавчої влади, інший державний орган, їх посадові особи, а також суб'єкти вповноважені відповідно до закону надавати адміністративні послуги [15]. Одним із завдань Мінекономрозвитку є надання адміністративних послуг у сфері інтелектуальної власності. Уповноваженим надавати адміністративні послуги суб'єктом також є Укрпатент, офіційний вебсайт якого перелічує види платних послуг, що надає цей суб'єкт публічної адміністрації.

У цьому контексті є доречною думка науковців, які зазначають, що адміністративний договір базується переважно на адміністративно-правових нормах, але багато адміністративних договорів мають комплексний характер і регулюються нормами кількох галузей права: цивільного, фінансового, екологічного, трудового. Адміністративний договір є різновидом публічно-правового договору. В системі правових зв'язків він посідає проміжне місце між адміністративним актом (одностороннє волевиявлення державного органу влади) й договором приватноправового характеру [1, с. 154].

До цього треба додати думки О.П. Світличного та Т.О. Гарбуз, які звертають увагу на те, що об'єкти права інтелектуальної власності мають свою специфічність, а це може позначатися на умовах договору, на що й звертається увага в лист Державної митної служби України № 12/2-12.1/4994-ЕП від 17.12.2012 р. Суть цього листа полягає в тому, що відповідно до ч.ч. 3, 4 ст. 18 Закону України «Про адміністративні послуги» обов'язковою умовою договору про створення об'єкта права інтелектуальної власності на замовлення суб'єкта надання адміністративної послуги є повне набуття цим суб'єктом майнових прав інтелектуальної власності на створений на його замовлення об'єкт; суб'єкт надання адміністративної послуги не може укладати договори про створення об'єкта права інтелектуальної власності на замовлення, якщо умовами такого договору не передбачається повне передання майнових прав інтелектуальної власності на такий об'єкт суб'єкту надання адміністративної послуги [16, с. 109–110].

Вказана обставина впливає зі специфіки права інтелектуальної власності на об'єкт, який створений за замовленням і має певні правові відмінності. Так, згідно зі ст. 430 ЦК особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати замовникові. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором [17].

Головними складниками Закону «Про адміністративні послуги», на відміну від норм цивільного права, виступає імператив, тобто норми адміністративного права зобов'язують суб'єкта надання адміністративної послуги діяти на заздалегідь визначених законом умовах.

Із наведеного випливає, що суттєвий вплив у визначенні переліку правових форм управлінської діяльності публічної адміністрації має визначений нормативно-правовими актами зміст компетенції та характер покладених на суб'єкта управління завдань.

Поряд із правовими формами, треба звернути увагу і на неправові форми. До них належать форми, які безпосередньо юридичного значення не мають, тобто не спричиняють виникнення конкретного юридичного результату. Найчастіше неправовими формами визначаються різноманітні організаційні дії службовців органів виконавчої влади на різних етапах підготовки і виконання управлінських рішень. Це такі дії, як організація та проведення нарад, обговорень, перевірок, розробка проектів планів, прогнозів, програм, методичних рекомендацій, здійснення заходів щодо підвищення якості та ефективності управлінської праці та ін. Ці форми можуть як безпосередньо «супроводжувати» правові форми, так і мати певне самостійне значення [18, с. 274].

Висновки і пропозиції. Викладене дає змогу дійти висновку, що забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності здійснюється за допомогою форм державного управління шляхом зовнішніх вияв конкретних дій, які чинить публічна адміністрація для реалізації поставлених перед ними завдань.

Різновиди наведених актів щодо забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності дають підстави розрізняти такі основні правові форми управлінської діяльності

публічної адміністрації: видання адміністративних актів управління; видання індивідуальних адміністративних актів управління; видання спільних адміністративних актів управління; укладання адміністративних договорів (надання послуг); здійснення інших юридично значущих дій, спрямованих на охорону прав суб'єктів інтелектуальної власності та інших учасників правовідносин у сфері інтелектуальної власності.

За суб'єктами видання виділяють акти міністерств, акти державних служб (агентств), акти державних адміністрацій, акти державних підприємств.

За правовою формою вираження такими актами є накази, розпорядження, меморандуми.

За сферою правового регулювання розрізняють відомчі та міжвідомчі акти.

За територіальною сферою застосування виділяють внутрішні і зовнішні (міжнародні) акти.

За суб'єктивним складом прийняття актів розрізняють одноособові акти; спільні акти (прийняті кількома органами публічної адміністрації).

Форми управлінської діяльності публічної адміністрації у сфері інтелектуальної власності виявляються у визначеному нормативно-правовому порядку, визначаються універсальністю, складаються в процесі здійснення виконавчої та розпорядчої діяльності, що викликає різні наслідки – юридичні наслідки або їх відсутність.

Отже, під адміністративно-правовою формою забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності варто розуміти визначену нормативно-правовими актами діяльність органів публічної адміністрації, що проявляється в конкретних діях і взаємозв'язках із метою вирішення поставлених перед ними завдань.

Список використаної літератури:

1. Битяк Ю.П., Богуцький В.В.; Гаращук В.М. Адміністративне право України : підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. освіти. Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2000. 520 с.
2. Стеценко С.Г. Адміністративне право України : навч. посібник. Київ : Атіка, 2007. 624 с.
3. Алексеев С.С. Общая теория права. В 2-х т. Т. 2. Москва : Юрид. лит. 1982. 360 с.
4. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. 254к/ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 р. 3166-VI. *Відо-*

мості Верховної Ради України. 2011. № 38. Ст. 385.

6. Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України : Постанова Кабінету Міністрів України № 459 від 20.08.2014 р. (в редакції постанови № 323 від 25.04.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-p>
7. Положення про Апеляційну палату Міністерства економічного розвитку і торгівлі України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 263 від 19.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0284-19>.
8. Про внесення змін до Апеляційної палати Міністерства економічного розвитку і торгівлі України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1248 від 04.09.2018 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME180931.html
9. Про затвердження Порядку надання платних послуг ДП «Український інститут промислової власності» : Наказ Державного підприємства «Український інститут промислової власності» № 85 від 27.12.2006 р. (в редакції наказу № 152 від 30.07.2015). URL: <https://mukrpatent.org/uk/articles/services>
10. Про затвердження Інструкції з оформлення державними інспекторами з питань інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України матеріалів про адміністративні правопорушення : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 217 від 13.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0251-19>
11. Про затвердження Інструкції з оформлення державними інспекторами з питань інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України матеріалів про адміністративні правопорушення : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 217 від 13.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0251-19>
12. Деякі питання організації діяльності у сфері інтелектуальної власності : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 730 від 18.05.2017 р. (редакція наказу № 773 від 03.05.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0730731-17>
13. Громадський форум COT-2019. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b2dae447-078f-4ad9-a1a0a64686ced11d&title=GromadskiiForumSot2019> (дата звернення 22.07.2019).
14. Угода між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Міжнародним бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання Державним підприємством «Український інститут інтелектуальної власності»

- сті» функцій Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи відповідно до Договору про патентну кооперацію від 06.10.2017 р. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/про>
15. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 409.
16. Гарбуз Т.О., Світличний О.П. Організаційно-правові засади охорони об'єктів промислової власності: проблеми теорії та правозастосування : монографія. Київ : ЦП «КОМПРИНТ» 2017. 196 с.
17. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
18. Адміністративне право України: Академічний курс: підручник у двох томах: Т. 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : ТОВ «Видавництво «Юридична література», 2007. 592 с.

Korotun O. M. Forms of management in the field of protection of subjects' rights and intellectual property

The broad aspect of issues related to the legal protection of intellectual property prompts the author to turn to various theoretical sources, with the basis of the legal direction of this article are the concepts, concepts and doctrinal approaches of representatives of administrative law to solve the problem. In order to reveal the specifics of the public administration's activities in the field of protection of the rights of intellectual property subjects, a mandatory attribute of their activity – a form of public administration – has been analyzed. Attention is drawn to the fact that the process of implementation and functions of public administration manifests itself in appropriate forms, which are determined by the nature of relations in the field of protection of intellectual property rights. To this end, the executive and managerial activities of public administration entities in the field of intellectual property, the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine and the State Enterprise "Ukrainian Institute of Intellectual Property" have been analyzed.

Based on the analysis of forms of management activity, it is proved that the protection of intellectual property rights is carried out through forms of public administration, through external manifestations of concrete actions that are taken by the public administration to fulfill their tasks. Forms of management activities of public administration in the field of intellectual property are revealed in a certain regulatory legal order, are marked by universality, are drawn up in the process of implementation of executive and administrative activities, which have different consequences – legal consequences, or their absence.

Under the administrative-legal form of ensuring the protection of the rights of intellectual property, the author understands the activity of public administration bodies, defined by regulatory legal acts, which is manifested in specific actions and interrelations in order to solve their tasks.

Key words: forms, management, protection, entities, intellectual property.